

ning skall ske, skall göras till Byggnadsavdelningen, Värmlandsenergi AB:s huvudkontor, Karlstad, tel: 054-340 40.

3. Uppstår vid virkesutdrivningen kostnadsfördyring på grund av företaget ålägges sökandena att efter räkning erlægga ersättning härför till den del sökandena godkänner räkningen och skall ersättning därvid utbetalas inom en månad efter mottagandet av räkningen.
4. Om parterna inte kan enas i fråga som avses under punkterna 2 och 3, kan tvisten på anmälan av part upptagas av vattendomstolen för avgörande.
5. Vid provotidens slut skall sökandena till vattendomstolen redovisa resultatet av åliggandena enligt punkt 1 ovan samt inge redogörelse för under provotiden vunna erfarenheter, vidtagna åtgärder och utgivna ersättningar samt, där så kan anses erforderligt, förslag till ytterligare åtgärder och ersättningar.

IANSPRÄKTAGANDE AV MARK FÖR SKOGSBILVÄGAR

Sökandena har begärt rätt att mot ersättning ianspråkta mark för framdragande av två skogsbilvägar på östra sidan av Rottnan inom fastigheterna Västanvik 1:51, 1:52, 1:126, 1:268, 1:277, 1:348, 1:354, 1:371, 1:530 och 1:538 samt därvid anförde: Vägarna framdragas i de sträckningar som framgår av ingiven planritning (akten sid 5973) med den modifikationen, att den norra vägen vid anslutningen till allmänna vägen vid avfallstippen

på Västanvik 1:348 framdrages i den sträckning som utvisas på en ingiven karts-kiss (akten sid 6457). För vägarnas framdragande tas i anspråk en bredd av 10 m. Vägarna erfordras som skadeförebyggande åtgärd beträffande virkesutdrivning. Ersättning för ianspråktagandet av mark erbjudes enligt framlagt förslag (akten sid 5974) med därtill hörande fastighetsvis redovisade värderingsunderlag.

Några erinringar mot begärt ianspråktagande av mark för de två skogsbilvägarna föreligger inte. Vid vattendomstolens huvudförhandling i målet har parterna förklarat sig ense om att erbjudna ersättningar för mark skall utgå i avräkningsersättning och att ersättningsfrågan skall slutligt avgöras sedan vägarna utförts.

Vattendomstolen anför.

Vattendomstolen, som finner ifrågavarande markområden erforderliga för det angivna ändamålet, berättigar sökandena att ianspråka de begärda markområdena samt ålägger sökandena att som skadeförebyggande åtgärd utföra förevarande två skogsbilvägar i huvudsaklig överensstämmelse med det åberopade förslaget, varvid dock om sökandena och vederbörande fastighetsägare därom enas må utföra vägen på dennes fastighet med en något justerad sträckning. För ianspråktagandet av mark skall de av sökandena erbjudna ersättningarna utgå i avräkning på slutlig ersättning. Avräkningsersättningarna redovisas i ersättningslängden nedan.

Frågan om slutlig ersättning för ianspråktagen mark uppskjutes till prövning senare i målet. Det åligger

VA 31/75

sökandena att, sedan vägarna utförts, till vattendomstolen inkomma med slutligt förslag till ersättningar för den för vägarna ianspråktaga marken.

Beträffande frågan om underhåll av ifrågavarande skogsbilvägar hänvisas till vad därom sägs ovan under rubriken "Virkesutdrivning".

STORMSKADOR PÅ SKOG

I 1985 års deldom uppsköt vattendomstolen frågan om ökad risk för stormskador på skog till följd av utförd avverkning inom dämningssområdena i Rottnan och Stora Gransjön till prövning senare i målet.

Vid vattendomstolens huvudförhandling i målet i juni 1986 har frågan om stormskador på skog upptagits till prövning.

Sökandena har därvid anfört i huvudsak följande: Det föreligger beträffande stormskador på skog inte någon skadefråga att behandla i målet. På grundval av hittills vunna erfarenheter avseende verkningarna av den utförda avverkningen finns det enligt sökandena inte fog att sätta frågan om stormskador på prövotid. Sökandena föreslår därför att frågan om stormskador på skog får behandlas som oförutsedd skada.

Motparterna har förklarat sig ej ha någon erinran mot att frågan om stormskador på skog behandlas som oförutsedd skada.

Vattendomstolen anför.

Vattendomstolen finner beträffande fråga om stormskador på skog till följd av företaget, att det inte föreligger skäl att förordna om vare sig ersättning för skada eller prøvotid.

Vattendomstolen låter därför som slutlig prövning i målet av frågan om stormskador på skog bero vid vad som förekommit. Det är härvid vederbörande sakägare obetaget att framdeles och i mån av befogenhet föra talan om ersättning för stormskador på skog till följd av företaget i den ordning och inom den tid som i denna dom föreskrivs för anmälan av oförutsedd skada.

VÄGAR OCH BROAR

1. Allmänna vägar

Sökandena har anfört: Erforderlig vägomläggning av den allmänna vägen 840 med däri ingående bro över Rottnan har utförts genom Statens vägverks försorg. Samtliga ersättningsfrågor mellan vägverket och sökandena i anledning av vägomläggningen har reglerats.

Någon erinran mot vad sökandena anfört föreligger ej i målet.

Vattendomstolen finner på grund av vad som sålunda framkommit att det ej kvarstår någon fråga i förevarande avseende att behandla i målet.

2. Enskilda vägar

Det åligger sökandena att, i den mån så ej redan skett i samråd med vederbörande vägsamfällighet utföra på

VA 31/75

grund av företaget erforderliga höjningar av de enskilda vägar vid Rottnan, som redovisas på ingiven ritning (akten sid 5957), och av den enskilda väg vid Stora Gransjön, som redovisas på nyssnämnda ritning. Åtgärderna skall vara utförda innan i denna dom meddelat tillstånd till dämning i Rottnan respektive Stora Gransjön tas i anspråk.

EROSION

Sökandena har anfört: Med hänsyn till observerade markförhållanden inom Rottnans dämningssområde bedömes att någon erosion utöver den naturliga icke uppstår där. Någon ökad erosion kan heller inte väntas vid Kymmen och Rottnen. Detsamma är förhållandet vid Stora Gransjön. Sökandena föreslår därför att frågan om företagets inverkan genom erosion - fränsett sådan inverkan på nedannämnda område av fastigheten Lekvattnet Södra 1:37 - får behandlas i den ordning som gäller för oförutsedd skada. - Beträffande frågan om inverkan genom erosion på ett område av fastigheten Lekvattnet Södra 1:37, där en samfälld väg framgår på en brant sluttning mot Lekvattensjön, har vattendomstolen i deldomen den 12.3.1986 föreskrivit att inverkan skall följas under en provotid i avbidan på erfarenhetens rön. Ifrågavarande område har fotograferats och sökandena kommer att utföra en inmätning i berört avseende av denna väg före dämningens upptagande. Sökandena föreslår att de provotidsbestämmelser som angivits i ingivet förslag (akten sid 5969) skall gälla under provotiden.

Vad sökandena anfört och föreslagit har ej föranlett annan erinran än att ägaren av fastigheten Stensgårds

Utskog 1:50 genom förbundsjuristen Lars Åke Lindberg som ombud påtalat risk för erosion vid en vägbrant på fastigheten.

Sökandena har i anledning av vad Lindberg anfört åtagit sig att tillställa Lindberg en av sökandena utförd inmätning av ifrågavarande väggkant.

Vattendomstolen anför.

I vattendomstolens deldom den 12 mars 1986 har domstolen, som framgår av vad sökandena anfört, uppskjutit en fråga om företagets inverkan genom erosion på visst område av fastigheten Lekvattnet Södra 1:37 i avbidan på erfarenheterna under en provotid. Domen i denna del är efter fullföljd talan av fastighetsägaren föremål för vattenöverdomstolens prövning. I domen angavs att erforderliga provotidsbestämmelser skulle meddelas senare i målet i samband med nu förevarande prövning.

Vattendomstolen finner att provotidsbestämmelserna bör utformas på sätt nedan framgår. Beträffande frågan om företagets inverkan genom erosion vid en väggkant på fastigheten Stensgårds Utskog 1:50 bör även denna fråga sättas på provotid och omfattas av samma provotidsbestämmelser.

Att i övrigt i förevarande avseende - fränsett de under rubriken "Tekniska föremål" nedan i domen under en provotid uppskjutna frågorna om företagets inverkan på tekniska föremål - föreskriva provotid eller annat finner vattendomstolen ej skäl till.

Vattendomstolen uppskjuter av ovan anförda skäl frågan om företagets inverkan genom erosion på den ifrågavarande väggkanten på fastigheten Stensgårds Utskog 1:50 i avbidan på erfarenhetens rön under en prøvotid av tre år, räknat från den dag då kraftverket togs i drift. Vad nu sagts om prøvotidens längd skall även gälla den i vattendomstolens deldom den 12 mars 1986 under en prøvotid uppskjutna frågan om företagets inverkan genom erosion på område av fastigheten Lekvattnet Södra 1:37.

Under prøvotiden skall i fråga^{om} nämnda två fastigheter gälla följande bestämmelser:

1. Innan dämningen upptages skall ifrågavarande områden på respektive fastighet dokumenteras av sökandena genom inmätning. Kopia av inmätningen skall tillställas fastighetsägaren eller dennes ombud.
2. Under prøvotiden skall sökandena verkställa regelbundna översyner av områdena.
3. Fastighetsägarna har att under prøvotiden till sökandena anmäla därest erosion som bedömes härröra från företaget uppstår. Anmälan skall ske till Byggnadsavdelningen, Värmlandsenergi AB:s huvudkontor, Karlstad, tel: 054-340 40.
4. Uppkommer erosion som härrör från företaget skall sökandena omedelbart vidtaga lämpliga skadeförebyggande åtgärder.

VA 31/75

5. Om parterna inte kan åsämjas beträffande erforderlig åtgärd kan den tvistiga frågan av endera parten hänskjutas till vattendomstolen för avgörande.
6. Vid provotidens slut skall sökandena inkomma med redogörelse för erfarenheterna under provotiden med förslag till eventuella åtgärder.

För det fall att det i vattendomstolens deldom den 12 mars 1986 meddelade beslutet om provotid i frågan om företagets inverkan genom erosion på ifrågavarande område av fastigheten Lekvattnet Södra 1:37 - vilket beslut överklagats av fastighetsägaren - skulle upphävas, skall vad ovan föreskrivits beträffande provotidsbestämmelser ej längre gälla för Lekvattnet Södra 1:37.

NATURVÅRD

Sökandena har i skrift (akten sid 5958) med därtill hörande bilaga (akten sid 5964 ff) redovisat utförda och planerade naturvårdande åtgärder och vid huvudförhandlingen i målet tillagt att naturvårdande åtgärder även skall utföras vid den igenfyllda kanalen vid Högfors.

Några erinringar mot utförda och planerade naturvårdande åtgärder har ej framställts.

Vid huvudförhandlingen i målet har parterna förklarat sig ense om att frågorna om naturvårdande åtgärder bör uppskjutas till slutlig prövning senare i avbidan på att åtgärderna avslutats och att arbetena med de naturvårdande åtgärderna liksom hittills bör bedrivas av sökandena i samråd med länsstyrelsen i Värmlands län, Sunne kommun och Torsby kommun.

Vattendomstolen, som saknar anledning till anmärkning mot redovisade naturvårdande åtgärder, delar parternas vid huvudförhandlingen framförda mening och uppskjuter därför prövningen av frågor om naturvårdande åtgärder i avbidan på att åtgärderna avslutats. Sökandena åläggs att även i fortsättningen bedriva och utföra naturvårdande åtgärder i samråd med länsstyrelsen i Värmlands län, Sunne kommun och Torsby kommun. Det åligger vidare sökandena att när de naturvårdande åtgärderna avslutats till vattendomstolen inkomma med redogörelse för utförda naturvårdande åtgärder.

GRUSTÄKTER

1. Grusförekomster på Västanvik 1:52

I 1982 års deldom utdömde vattendomstolen ersättning för ianspråktagande av och skada på mark på fastigheten Västanvik 1:52, varvid fråga om ersättning för grusförekomster därstädes av domstolen uppsköts till behandling senare i målet.

Sökandena har anfört: Det avtal, som sökandena och ägaren av Västanvik 1:52, Billerud AB, träffat om ersättning för ifrågavarande mark (akten sid 3403 ff), omfattar även ersättning för skada på grusförekomster. I 1982 års deldom har vattendomstolen med hänvisning till uppskovsbeslutet om grusförekomster utdömt ett belopp som understeg den i avtalet överenskomna ersättningen. Eftersom avtalet gäller är sökandena skyldiga att utge den i avtalet överenskomna ersättningen och således även för skada på grusförekomster. Något anspråk på ersättning för denna skada kvarstår inte heller i målet.

VA 31/75

Vad sökandena anfört har inte föranlett någon erinran från motparten.

Vattendomstolen anför.

Vattendomstolen finner att någon ersättning för skada på grusförekomster på Västanvik 1:52 utöver den ersättning härför, som ingår i den av parterna i det åberopade avtalet överenskomna ersättningen, inte skall utgå.

Det åligger sökandena, om den i avtalet överenskomna ersättningen för ifrågavarande mark ej redan erlagts i dess helhet, att enligt avtalet utge den återstående del som belöper på Västanvik 1:52, varvid denna ersättning må utbetalas direkt till ägaren av Västanvik 1:52.

2. Övriga grustäkter

Sökandena har anfört: De ersättningar för skada på mark och skog, som utdömts i 1985 års deldom och i 1986 års deldom, omfattar inte ersättning för grus inom områden för vilka täkttillstånd finnes eller inom områden där fastighetsägarna kan visa att han äger rätt att utvinna grus i kommersiell skala. - Inom det av företaget berörda området finns fyra gällande grustäkts tillstånd, nämligen för Gräsmarken 1:8, 1:44 och 1:84 samt Västanvik 1:354, alla belägna vid Rottnan. - Några krav på ersättning för skada på grustäkter har inte framställts beträffande andra än dessa fastigheter. - Nämnda täkttillstånd har tidsbegränsad giltighet, vilket närmare redovisats i målet akten sid 5947. Beträffande ifrågavarande fyra fastigheter föreligger ingen skadefråga att behandla i målet för skada på

grustäkt under giltighetstiden för respektive täkt-tillstånd. I fråga om framtiden, d v s efter utgången av täktillståndens giltighetstid, finns på nämnda fyra fastigheter kvarvarande mängder grus inom det område på respektive fastighet som omfattas av nu gällande täktplan. Om storleken av dessa gruskvantiteter på respektive fastighet är parterna i princip ense. Dessutom har ägaren av Gräsmark 1:84 gjort gällande att det finns ytterligare ett område på fastigheten, inom vilket han skulle kunna få tillstånd till täktverksamhet, och även där är fastighetsägaren och sökandena ense om kvantitetens storlek. Parterna har för avsikt att söka träffa uppgörelse i frågorna om ersättning för de grusmängder, som kvarstår efter det tillståndsgiven tid för grustäkt utgått, och är överens ^{att} om dessa ersättningsfrågor bör uppskjutas och återupptas på anmälan av part. Härvid bör i samma ordning även behandlas frågan om ersättning för grus beträffande utvidgningen av grustäkten på Gräsmarken 1:84.

Ägarna av de fyra ovannämnda fastigheter har vitsordat vad sökandena anfört i fråga om deras fastigheter. Ej heller eljest föreligger någon erinran mot vad sökandena anfört.

Vattendomstolen anför.

Anledning saknas till ersättning för skada på grustäkter på andra fastigheter än Gräsmark 1:8, 1:44 och 1:84 samt Västanvik 1:354.

Beträffande skada på grustäkter på nämnda fastigheter under giltighetstiden för respektive nu gällande täkt-

VA 31/75

tillstånd har fastighetsägarna förklarat att det inte föreligger något anspråk på ersättning.

Såvitt gäller frågor om ersättning för de grusmängder, som återstår att utta på dessa fastigheter efter täkt- tillståndstidens utgång, bör såsom parterna föreslagit prövningen av dessa ersättningsfrågor uppskjutas.

Vattendomstolen förordnar därför följande:

Vattendomstolen uppskjuter prövningen av frågorna om ersättning för de grusmängder på fastigheterna Gräsmarken 1:8, 1:44 och 1:84 samt Västanvik 1:354, som på respektive fastighet återstår att utta efter täkt- tillståndstidens utgång inom område för nu gällande täkt- plan, ävensom frågan om ersättning för grus beträffande det utvidgade område på Gräsmarken 1:84 som omnämns ovan. Upptagandet av målet i dessa delar skall ske på anmälan av part och kan av domstolen även ske utan sådan anmälan.

AVFALLSTIPPEN PÅ VÄSTANVIK 1:371

Torsby kommun har på sin fastighet Västanvik 1:371 en avfallstipp.

Sökandena har - liksom även länsstyrelsen i Värmlands län - vid huvudförhandlingen i juni 1986 förklarat, att det beträffande ifrågavarande avfallstipp inte är av behovet påkallat med några särskilda skyddsåtgärder på grund av företaget.

Kommunen har anfört: Kommunen påkallar inte någon åtgärd. Om det skulle uppstå skada får den frågan behandlas som oförutsedd skada.

Vattendomstolen anför.

Enligt vad som sålunda framkommit beträffande avfallstippen är det inte påkallat med någon åtgärd eller annan ersättning på grund av företaget. Med hänsyn härtill och till vad i övrigt framkommit finner vattendomstolen endast skäl föreskriva följande:

För det fall att företaget skulle medföra sådan menlig inverkan att grundvattnet kan påverkas genom urlakning av avfallstippen på fastigheten Västankvik 1:371, äger kommunen att framdeles föra talan om erforderliga åtgärder eller ersättning härför i den ordning och inom den tid som i denna dom föreskrivs för anmälan av oförsedd skada.

TEKNISKA FÖREMÅL

Sökandena har i särskilda förteckningar och på fastighetsblad redovisat inventerade tekniska föremål och i vissa fall har sakägare påtalat tekniska föremål som ej upptagits i förteckningarna. Det av företaget berörda området har av sökandena uppdelats i delområden och för varje delområde har angivits förslag till behandling av skadefrågor på avlopp, bad, byggnader, brunnar, bryggor, båtplatser, hägnader och vattningsställen, allt i den mån ej avtal eller ersättning reglerat skadan.

För områdena vid Kymmen, vid Stora Gransjön och vid Rottnan uppströms regleringsdammen till och med Lekvattensjön har sökandena föreslagit att frågorna om företagets inverkan på ovan angivna föremål får utrönas under en prøvotid samt ingivit förslag till prøvotidsbestämmelser (akten sid 5509) som senare kompletterats (akten sid 5945 och 6527 ff). För områdena

VA 31/75

vid Rottnan nedströms regleringsdammen, vid Kymsälven och vid Granån har sökandena ävenledes föreslagit provotid men att den skall löpa under längre tid.

För områdena vid Näverbosjön och Rottnen har sökandena föreslagit att, om det mot förmodan skulle bli någon inverkan på tekniska föremål därstädes, denna fråga får behandlas i den ordning som gäller för framställande av anspråk för ersättning för oförutsedda skador.

Sökandenas förslag om behandling av frågor om inverkan på tekniska föremål och sökandenas slutligt framlagda förslag till provotidsbestämmelser har godtagits eller lämnats utan erinran mot motparterna i målet. Det bör även nämnas att motparterna vid huvudförhandlingen i målet tillagt, såvitt gäller avloppsanläggning vid Märbacken och gemensamma anordningar för bad- och båtplatser i Märbacken, att de för närvarande inte har något yrkande om åtgärd i dessa hänseenden och att de får återkomma under provotiden om det visar sig erforderligt.

Efter huvudförhandlingen har i en till vattendomstolen den 2 september 1986 inkommen skrift (akten sid 6647 f) Hasse Olsson, Märbacken 2:7, m fl fastighetsägare som undertecknat skriften yrkat åläggande för sökandena att före dämningens upptagande utföra avloppsanläggningar vid Märbacken och åtgärder till förhindrande av vattenförorening i vattenbrunnar ävensom åläggande för sökandena att utföra badplats vid Märbacken och andra i skriften angivna åtgärder.

Vattendomstolen anför.

Såvitt nu kan bedömas torde företaget inte medföra skada på tekniska föremål vid vare sig Näverbosjön eller sjön Rottnen. Om mot förmodan skada på grund av företaget skulle uppstå på tekniska föremål vid Näverbosjön och Rottnen, hänvisas vederbörande sakägare att i mån befogenhet föra talan om ersättning härför i den ordning och inom den tid som föreskrivs nedan under rubriken "Oförutsedd skada".

Vad angår de av Hasse Olsson, Mårbacken 2:7, m fl i ovannämnda skrift framställda yrkandena om åtgärder i olika hänseenden har dessa yrkanden framställts i målet först efter det att vattendomstolen haft huvudförhandling i målet, varför yrkandena inte kan upptas till prövning i förevarande ordning utan avvisas. Med hänsyn till att vattendomstolen - såsom nedan närmare framgår - förordnat om prövotid beträffande inverkan på tekniska föremål vid Rottnan, erinrar domstolen om att vederbörande sakägare äger att under prövotiden, om skadeförebyggande åtgärd erfordras på grund av företagets inverkan, påkalla sådan åtgärd på sätt härom föreskrivits i prövotidsbestämmelserna nedan.

När det gäller frågor om företagets inverkan på sådana tekniska föremål, som sökandena angivit ovan, inom andra av företaget berörda områden än Näverbosjön och Rottnen, finner vattendomstolen i likhet med vad parterna i målet anført vid huvudförhandlingen att det under en prövotid bör utrönas om företaget i dessa hänseenden medför skador som ej reglerats genom ersättning eller förebyggts genom åtgärd. Prövotidsbestämmelserna bör utformas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökandena föreslagit.

Vattendomstolen uppskjuter därför frågorna om företags inverkan på avlopp, bad, byggnader, brunnar, bryggor, båtplatser, hägnader och vattningsställen, såvitt gäller frågor om inverkan av företaget inom områdena vid Kymmen, Stora Gransjön och Rottnan från regleringsdammen upp till och med Lekvattensjön, under en provotid av tre år räknat från den dag då kraftverket tages i drift och, såvitt gäller frågor om inverkan av företaget inom områdena vid Kymsälven, Granån och Rottnan nedströms dammen under en provotid omfattande tiden från den dag då kraftverket tages i drift och fram till dess tre år förflutit efter det att frågan om minimitappning i Kymsälven, Granån och Rottnan slutligt avgjorts.

Under provotiden skall följande bestämmelser gälla:

1. Vattentäcker (brunnar), där påverkan av företaget kan befaras, skall genom sökandenas försorg hållas under observation. Vid vattenbrist skall sökandena tillhandahålla vatten såframt det inte framstår som uppenbart att vattenbristen ej orsakats av företaget.
2. Det åligger sökandena att efter anmälan av sakägare i samråd med denne låta vidtaga lämpliga åtgärder för att avhjälpa skador på tekniska föremål. Anmälan skall ske till Byggnadsavdelningen, Värmlandsenergi AB:s huvudkontor, Karlstad, tel: 054-340 40.
3. Anser sökandena att anmälda skador icke hänför sig till kraftverksutbyggnaden och tillståndsgivna dämningar och regleringar eller vill sökandena ut-